

Euroopa Liidu identiteedi kujunemine ja roll Valgevene-suunalise välispoliitika diskursuses

Mariita Mattiisen

1. Sissejuhatus

Käesolevas artiklis uuritakse Euroopa Liidu identiteeti ning selle mõju Euroopa Liidu välispoliitilisele käitumisele Valgevene suunal teostatava inimõiguspoliitika näitel. Uurimuse originaalsus seisneb Euroopa Liidu inimõiguspoliitika ja Valgevene inimõiguste probleemi teaduslikus käsitlemises ja analüüsimises, mida pole varasemalt eesti keeles tehtud. Teemat puudutavaid ingliskeelseid uurimusi leidub samuti vähe. Inimõiguspoliitika on eraldiseisvalt küllaltki uudne kontseptsioon, mistõttu on valdav osa teemat käsitlevast kirjandusest nn poliitikapaberid (policy paper) või teadusvaldkonnas pigem õigusteaduslikud uurimused.¹

Käesolevas töös uurin Euroopa Liidu Valgevene-suunalise inimõiguspoliitika diskursust ajavahemikul 2006-2012 ning Euroopa Liidu enese identiteedikonstruktsioone läbi nimetatud poliitilise diskursuse. Tegemist ei ole diskursuse arengu uurimisega viie aasta jooksul ega ka 2006. ja 2012. aasta vahelise võrdlusega. Selliseks analüüsiks on nimetatud periood uurimise all oleva diskursuse jaoks liialt lühike. Uurimus keskendub inimõiguspoliitikale kui nähtusele, andes hea ülevaate üldisest diskursuse olemusest.

Uurimus käsitleb inimõiguspoliitikat kui osa Euroopa Liidu välissuhtlusest, kuna inimõiguspoliitikat teostatakse peamiselt Ühise Välis- ja Julgeolekupoliitika (ÜVJP) raames. Vaatlen, kuidas Euroopa Liidu identiteeti läbi Euroopa Liidu Valgevene-suunalise inimõiguspoliitika diskursuse toodetakse ning kuidas see identiteet diskursust omakorda mõjutab (seda vaid suhetes Valgevenega võrdlemata Valgevene juhtumit Euroopa Liidu teiste suhtluspartneritega). Valgevene mõnevõrra radikaalne näide on hea mõistmaks Liidu identiteedi kujunemist ja pidevat taastootmist läbi kõnealuse diskursuse ning samas inimõiguspoliitika kujundamist Euroopa Liidu identiteedi poolt.

---

¹ Vt näiteks: Hafner-Burton 2009, Williams 2004, Simmons 2009

Euroopa Liidu Valgevene-suunaline inimõiguspoliitika diskursus, olles tugevalt seotud Liidu põhiväärtustega, on siinkohal Liidu identiteedi projitseerimisel inimõiguspoliitikasse ja Euroopa Liidu identiteedi taastootmisel läbi kõnealuse diskursuse märgilise tähtsusega.

Artikli esimeses alapunktis seletan lahti töö teoreetilise ja metodoloogilise raamistiku, identiteedi konstrueerimise loogika ning valimi põhimõtted. Teises alapunktis keskendun empiirilisele kaasusele, mis on antud uurimuses Euroopa Liidu inimõiguspoliitika ning mida analüüsin käesolevas töös Valgevene-suunalise poliitika näitel. Kolmandas alapunktis võtan kokku analüüsi, toon välja järeldused ning selgitan lähtuvalt analüüsis jõutud järeldustele identiteedi rolli välispoliitikas.

1.1. Uurimuse teoreetiline ja metodoloogiline raamistik

Uurimuse teoreetiliseks ja metodoloogiliseks kontseptsiooniks on poststrukturealistlik diskursusanalüüs, mille laiaulatuslik raamistik keskendub diskursusele kui sotsiaalselt konstrueeritud süsteemile, arvestades ametlike dokumentide ja tekstide analüüsil ka diskursuse ajaloolist, sotsiaalset ja poliitilist konstrueeritust ning toimimist.

Tähenduslike struktuuride uurimine on aluseks kõikidele diskursusekesksetele lähenemistele (Milliken 1999: 231). Viimased lähtuvad põhimõttest, et millelgi ei ole tähendust iseenesest, vaid tähendus saadakse alles struktuuride tõlgendamisel ja asetamisel mingisse konkreetsetesse konteksti. Tõlgendamine on alati subjektiivne ning sõltuv tõlgendaja taustsüsteemist, mistõttu ei saa identset tähendust omistada millelegi, sest nähtuse tähendust sõltub alati tõlgendajast. Oluline on uuritava nähtuse protsess, sest kõik on kujunenud ja konstrueeritud diskursiivsete praktikate käigus.

Diskursusanalüüsil põhinevad uurimused keskenduvad tekstide ja keele uurimisele, toetudes avalikele tekstidele, püüdmata tungida otsustetegijate mõtetesse ja motiividesse. Me oleme alati osa mingist konkreetsest diskursusest, mis annab meile suhteliselt kindlalt piiritletud väärtused, standardid ja kriteeriumid mingi nähtuse nimetamiseks õigeks või valeks, heaks või halvaks (Torfing ja Howarth 2005: 19). Keskendudes avalikele tekstidele, pole oluline mitte nende tõesus ega tõe teadaaamine, vaid see, kuidas selle „tõeni“ on jõutud. Miks me ühte asja peame tõeks, aga teist mitte?

Poststrukturealistlikku diskursusanalüüsi nimetab Jacob Torfing kolmanda generatsiooni diskursusteooriaks, mis hõlmab pea kõiki sotsiaalseid nähtusi, keskendudes identiteedile mitte kui subjektile antud omadusele, vaid kui sotsiaalselt konstrueeritud nähtustele (Torfing ja Howarth 2005: 8). See nnab võimaluse uurida identiteedi ja poliitikate vastastikust konstrueeritust poliitiliste diskursuste kaudu. Tähtsust omab see, milline on identiteedi seos poliitikaga (Hansen 2006: 25-28), ehk antud töös, milline on Euroopa Liidu poolt produtseeritava inimõiguspoliitika seos tema enda identiteetidega. Identiteet on alati suhtel põhinev (*relational*) mõiste (Wæver ja Hansen 2002: 24). Identiteeti ei ole võimalik riikidele, inimestele ega teistele sotsiaalsetele toimijatele

omistada nagu objektiivset omadust, vaid seda tuleb vaadelda kui suhtluses kujunevat sotsiaalset nähtust. Identiteeti on võimalik mõista vaid suhetes Teisega (Hopf 1999: 7): saades suhetes Teisega teada, mis me ei ole, võimaldab see meil omakorda mõista, mis me oleme (Williams 2004: 187).

Poststrukturealistlik analüüs keskendub diskursiivsetele identiteedi-konstruksioonidele kui välispoliitika põhjusele ja tulemile. Sellest tulenevalt on fookus identiteedi ja poliitika liigendamisel, olles suunatud identiteedile kui välispoliitikat loova ning kui välispoliitika poolt loodava diskursiivse nähtuse analüüsile (Hansen 2006: 23-25). Seega keskendub käesolev uurimus Euroopa Liidu inimõiguspoliitikale kui nii Euroopa Liidu identiteedi poolt loodud kui ka identiteeti (taas)loovale nähtusele.

Välispoliitika ei leia aset abstraktses ruumis, vaid on seotud identiteedi ja laiema sotsiaalse keskkonnaga. Poststrukturealistid uurivad välispoliitilise diskursuse asetust sellesse suuremasse sfääri ning seda, kuidas see on seotud poliitiliste jõudude, meedia, akadeemiliste tööde ning kultuuriliste identiteetidega ja kuidas neid esitletakse (Hansen 2006: 1-8).

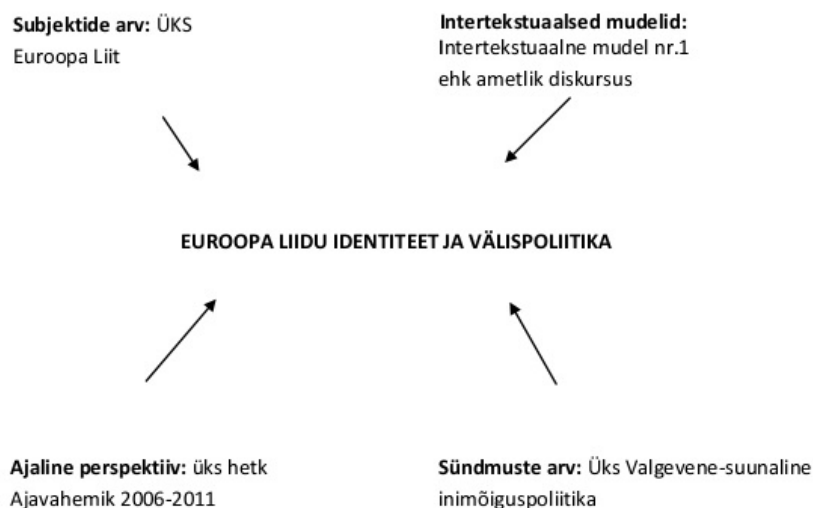
Metodoloogiliselt toetun Lene Hanseni poststrukturealistliku diskursusanalüüsi mudelile ja selle rakendamisele välispoliitika analüüsimisel, ning tuginen otseselt ametlikele välispoliitika tekstidele. Inimõiguspoliitika mõistmisel on olulised just ametlikud tekstid, mis annavad hästi edasi poliitiliste mustrite dünaamikat ja identifitseerivad nende sõnumeid, olles ühtlasi ka Euroopa Liidu käitumismaneeride indikaatorid (Williams 2003: 666-667). Ametlike tekstide mõistmiseks on oluline ka nende laiem kontekstuaalne taust.

Tuginedes Julia Kristeva intertekstuaalsuse kontseptsioonile, eristab Lene Hansen kolme uurimismudelit, mida ühendab järgnev põhimõte: kõik tekstid on seotud teiste tekstidega, lähtudes identiteetide ja poliitikate konstrueerimisest läbi nende seotuse eelmiste tekstidega. Esimene (I) mudel baseerub otseselt ametlikul välispoliitika diskursusel, Teine (II) uurimismudel laiendab analüütilist fookust, hõlmates teised olulised tegijad laiemas välispoliitilises debatis. Kolmas (III) mudel uurib materjali, mis pole otseselt välispoliitilise diskursusega seotud (nt analüüsides, kuidas populaarsed representatsioonid kõrg- ja populaarkultuuris reprodutseerivad või vaidlustavad ametlikku välispoliitilist diskursust). Sellest tulenevalt mängib välispoliitika diskursiivsel analüüsil tekstide omavaheline suhe olulist rolli. Traditsiooniliselt toetub välispoliitika analüüs välispoliitilistele tekstidele ning nende loomeprotsesside uurimisele. Eelpool nimetatud intertekstuaalne lähenemine laiendab analüüsi, võttes arvesse ka teisi tekste ning kujutades välispoliitikat kui nähtust, mis on seotud laiema tekstuaalse raamistikuga (Hansen 2006: 55, 60).

Käesolevas töös kasutan esimest mudelit, mis baseerub otseselt ametlikul välispoliitika diskursusel, antud juhul Euroopa Liidu ametlikul inimõiguspoliitikal. Inimõiguspoliitika mõistmiseks on olulised just ametlikud tekstid (käesolevas

uurimuses Euroopa Parlamendi, Euroopa Liidu Nõukogu, Euroopa Komisjoni ja ka liikmesriikide poolt ametlikult esitatud dokumendid), mis annavad hästi edasi poliitiliste mustrite dünaamikat ja identifitseerivad nende sõnumeid, olles ühtlasi ka Liidu käitumismaneeride aluseks (Williams 2003: 666-667). Ehkki kasutatud on ametliku diskursuse uurimise mudelit, ei tähenda see nn teiseste tekstide täielikku kõrvalejätmist, vaid pigem nende vaatlemist ametlikku diskursust toetava materjalina.

Hansen toob välja neli olulist elementi, mida tuleb poststrukuralistliku diskursusanalüüsi uuringudisaini tegemisel arvesse võtta: subjektide arv, ajaline perspektiiv, sündmuste/nähtuste arv ning eelpool kirjeldatud intertekstuaalne mudel (I, II, või III). Käesoleva uurimustöö puhul on tegemist ühe subjekti (single-Self) uurimisega, mis toetub ametlikule diskursusele viie aasta lõikes, keskendudes ühele konkreetsele nähtusele. Teisisõnu, uurin Euroopa Liidu Valgevene-suunalise inimõiguspoliitika diskursust ajavahemikul 2006-2012 ning Euroopa Liidu enese identiteedikonstruktsioone läbi nimetatud poliitilise diskursuse. Kasutades Hanseni ajalise perspektiivi liigitust (üks hetk, võrdlev moment, ajalooline areng),² on käesolevas töös tegemist metodoloogiliselt „ühe hetke“ uurimisega.

Joonis 1. Euroopa Liidu Valgevene-suunaline inimõiguspoliitika Hanseni (2006: 72) diskursusanalüüsimudeli valguses

² Hansen 2006: 72. Üks hetk on üks kindel uurimise all olev periood, milles ei uurita diskursuse arenguid ega võrdlusi mõne teise ajahetkega, vaid keskendutakse konkreetselt ühel perioodil toimunule ja selle analüüsimisele. Võrdlev moment keskendub vastupidiselt esimesele diskursuse analüüsimisele kahe erineva perioodi võrdlvas perspektiivis, arutledes kahe (või enama) vaatluse all oleva perioodi erinevuste ja sarnasuste üle. Ajalooline areng vaatleb ning analüüsib diskursuse arengut kindla perioodi jooksul.

1.2. Valimi põhimõtted ja seletus

Valimi moodustavad Euroopa Liidu ametlikud tekstid vahemikust 2006-2012, milles ilmnev retoorika on relevantne uurimaks inimõiguspoliitikat (Williams 2003: 673). Nendeks on Nõukogu ja Parlamendi resolutsioonid, avaldused ja ettepanekud, kui ka otsesed inimõigusdialoogid Valgevenega. Kuna oma ametliku ja juriidilise iseloomu tõttu ei anna nad otseselt edasi Euroopa Liidu identiteedi liigendusi [*articulations*], tuleb diskursusest täielikuma ülevaate saamiseks kasutada ka nn teiseseid tekste. Käesolevas töös on nendeks Euroopa Liidu institutsioonide poolt avaldatud aruanded ja arvamused. Lisaks Euroopa Liidu raportid üldisest olukorrast, mida toetavad intertekstuaalse lähenemise põhimõttest lähtuvalt ka kaudsemad tekstid, näiteks meedia, inimõiguste aastaaruanded, monitooringuaruanded ja ka akadeemilised tekstid. Kasutatud on ka materjale ja teadmisi, mida käesolevas töös küll otseselt ei tsiteerita, ent mis aitavad ometi kaasa Valgevene osapoolle paremale mõistmisele. Nendeks materjalideks on peamiselt ajaloolisemad teosed ning valgevenelastelt endilt kogutud informatsioon, mille osakaal analüütilises raamistikus on tagasihoidlik.

1.3. Identiteet ja selle kujunemine

Euroopa identiteeti on keeruline üheselt defineerida. Siiski leiab näiteks Thomas Diez selle eksisteerivat juba põhjusel, et Euroopa identiteedist on kirjutatud mitmeid raamatuid ja artikleid. Samas on identiteet aga alati kujunemises ning erineb Liidu liikmesriikide rahvuslikest identiteetidest (Diez 2008). Identiteedi mõistmine sõltub mõneti ka lähtepunktist. Käesolevas töös kasutatud poststrukturealistlik lähenemine käsitleb identiteeti kui suhtel põhinevat fenomeni (vt allpool). On arutletud, et Euroopa Liidu identiteet koosneb paljudest erinevatest identiteetidest, mida Liit rahusvahelises suhtluses esitleb ja konstrueerib. Oluline on ka kolmandate osapoolte nägemus Euroopa Liidu olemusest, mistõttu on esiplaanil just Euroopa Liidu ühtsuse näitamine ÜVJP kaudu (Manners ja Whitman 1998). Samas on Euroopa Liidu identiteeti seostatud palju nimelt inimõigustega.³ Mida siiski silmas peetakse, kui räägitakse Euroopa Liidu identiteedist? Mida mõeldakse, kui öeldakse, et Valgevene on ikka veel oma identiteediotsingutel? Üldjoontes viidatakse mingile sotsiaalselt kujunevale nähtusele, iseloomustamaks (inim)gruppide kollektiivset ideoloogilist omadust, mis eristab meid teistest. Identiteet on alati suhtepõhine ning tekib dialoogis Teisega, andes võimaluse end mõista Teisega suhtluse kaudu. Euroopa Liidu identiteeti tuleb vaadelda suhetes Valgevenega kui läbi dialoogi kujunevat omadust. Samas on Euroopa Liidul välja kujunenud põhimõtted ja väärtused, mis omakorda avaldavad mõju Valgevene-suunalisele tegevusele.

---

³ Vt näiteks Hilson 2007, kus autor arutleb inimõiguste ja EL-i identiteedi suhte üle, leides, et see kas ja kuidas inimõigused EL-i identiteeti formuleerivad, sõltub tihti inimõiguse „tüübist“ (põhiõigused, kodanikuõigused jne).

Euroopa Liidul võib seega olla mitu identiteeti, kujunedes läbi erinevate suhtluste. Näiteks ei ole Euroopa Liidu identiteet täna sama mis 1970ndatel ega ka suhetes USA-ga seesama, mis suhetes Valgevenega. Antud käsitluses ei ole Liidul Valgevenega „suhtesse astudes“ mingit kindlalt identifitseeritavat identiteeti (ehkki ka teiste Teistega suheldes on mingisugune identiteet kujunenud). Suhtlus võib olla mõjutatud küll Euroopa Liidu põhiväärtustest, mis on sätestatud aluslepingus järgmiselt: „inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine, mis on liikmesriikide ühised väärtused ühiskonnas, kus valitsevad pluralism, mittediskrimineerimine, sallivus, õiglus, solidaarsus ning naiste ja meeste võrdõiguslikkus“ (Euroopa Liidu Lepingu artikkel 2).

1973. aasta Euroopa Identiteedi Deklaratsioonis⁴ ei defineerita identiteeti samuti selgesõnaliselt. Dokument on pigem kontseptsioon, võttes kokku kõik faktorid – nii kultuurilised, majanduslikud, poliitilised kui väärtuspõhised –, mis võiksid defineerida Euroopa identiteeti, esitledes neid aga alati suhtes ülejäänud maailmaga (Williams 2004: 178-179). Seega ei leidu Euroopa identiteedile selgesõnalist ja ühest definitsiooni ka samanimelises deklaratsioonis. Kuna tollased liikmesriigid püüdsid olla ühtsed eelkõige välispoliitikas, sai välissuhtlusest justkui „vahend“, mida Teistega suheldes ning end Teisele vastandades ja võrreldes Euroopa identiteedi defineerimiseks kasutati. Inimõigustest sai just sellise eristamisprotsessi Mina-Teine (*Self-Other*) subjekt (Williams 2004: 192). Tänapäeval on ühist välispoliitikat käsitletud sarnase vahendina oma väärtuste piiriüleseks levitamiseks.⁵

2. EL-i Valgevene-suunalise inimõiguspoliitika diskursus aastatel 2006-2012

Käesolevas alapunktis keskendun konkreetset Euroopa Liidu inimõiguspoliitika analüüsimisele Valgevene näitel, kasutades eelnevalt kirjeldatud meetodikat. Euroopa Liidu Valgevene-suunalist inimõiguspoliitika diskursust aastatel 2006-2012 iseloomustab kõige paremini järjepidevus ja sihikindlus. Süstemaatilisele tegevusele orienteeritud diskursusel pole aga praktilise poole pealt märgatavaid tulemusi olnud. Tegemist on suhteliselt vähedünaamilise diskursusega, mis püsib peaaegu et muutumatuna, tekitades küsimuse, miks ei ole võetud kasutusele teisi meetmeid, kui poliitikal ei ole märgatavat tulemust olnud. Samas võib siin ka rolli mängida asjaolu, et muutuste asetleidmiseks pole möödunud veel piisavalt pikk aeg.

Analüüsi aluseks on võetud 2006. aasta novembris vastu võetud nn ebapaber (*non-paper*), mis esialgselt avaldati rõhuasetusega naabruspoliitikast tulenevatele eelistele, kuid millest on saanud üldine alus ja raamistik Euroopa Liidu poolsetele tegevustele ja

⁴ Vt lähemalt: The Declaration on European Identity

⁵ Vt näiteks: Hadfield 2006

poliitikatele Valgevenes, sh inimõiguspoliitikale. Nimetatud dokumendi vastuvõtmise tagajärjel muutus Euroopa Liidu Valgevene-suunaline tegevus aktiivsemaks kui ta seda varasemalt oli, mistõttu on dokument hea analüüsi lähtepunkt.

Nimetatud dokumendist selgub, et inimõigused ja Valgevene elanikele parema elu tagamine on Liidu-poolse poliitika keskmes, ehkki Valgevenel endal leitakse tulevat astuda esimene samm (Euroopa Komisjon 2006).

Kui Valgevenest saab naabruspoliitika täieõiguslik osaline ja seega ka Euroopa Liidu partner, on ka võimalik edendada ja arendada Valgevene rahva elukvaliteeti (Euroopa Komisjon 2006).

Valgevene kodanikele parema elu võimaldamist peetakse peamiseks teisteski dokumentides, näiteks mainitakse seda Riiklikus strateegiadokumendis 2007-2013.⁶

[Euroopa Liidu] abi Valgevenele on suunatud demokraatia, inimõiguste ja kodanikuühiskonna toetamisele. See puudutab ka Valgevene rahva muid vajadusi.⁷

Euroopa Liit peab vajalikuks toetada valitsusväliseid organisatsioone, opositsiooni ja ka üliõpilasi, kes on poliitiliste vaadete pärast koolist välja heidetud. Liit usub, et tugev opositsioon, meedia, valitsusvälised jm organisatsioonid aitavad kaasa inimõiguste ja demokraatia arendamisele riigis.

Sellal kui Euroopa Liit lubab tihedamaid suhteid juhul, kui Valgevene on astunud esimese sammu demokraatlikuma ja inimõigusi austava ühiskonna suunas, leiab Lukašenka, et tegelikult peaks toimima vastupidiselt.⁸

Lääs peaks alustama oma sisuliselt keskaegsete piirangute kõrvaldamisega Valgevene poliitikutele Euroopas reisimiseks. ... Me ei saa teineteise peale üle tara karjuda.⁹

Lukašenka tähelepanekus on ka oma iva, kuid Euroopa Liit on pidanud paremaks kindlakäelise poliitika jätkamist. Inimõigused on Valgevenega suheldes vaieldamatult keskseks teemaks ning Parlamendi resolutsioonides ja Nõukogu otsustes defineeritakse nimetatud kuue aasta jooksul samu probleeme ning vajaminevaid Liidu- poolseid tegevusi, tunnustades aeg-ajalt positiivseid muutusi (nt kui Valgevene on astunud samme nn euroopalikkuse suunal).

Inimõiguspoliitika retoorikas on peamine roll Euroopa Parlamendil, mis sõnastab ja võtab vastu asjassepuutuvaid resolutsioone. Parlamendil puudub küll mehhanism räägitut ellu viia, kuid resolutsioonidel on selles diskursuses oluline roll, sest just nendes tehakse ettepanekuid ja üleskutseid Nõukogule ning Komisjonile kindlate

---

⁶ ENPI Belarus Country Strategy Paper 2007-2013 and National Indicative Programme 2007-2011

⁷ Siin ja edaspidi pärinevad kõik tõlked autorilt.

⁸ Belarus Says It's Ready to Follow in Germany's Footsteps, 26.01.2007.

⁹ Ibid.

meetmete ja vahendite rakendamiseks, võimaldades seeläbi analüüsida inimõiguspoliitika retoorilist ja diskursiivset poolt. Kui Parlament teeb ettepaneku kehtestada viisakeelud ja sanktsioonid, on Nõukogu konkreetse määruse vastuvõtja nende kehtestamiseks.

Nagu tekstidest ilmneb, käsitleb Euroopa Liit inimõigusi ja demokraatiat kui käsikäes käivaid nähtusi. Seega on ka Valgevene suunal teostatav inimõiguspoliitika seotud üldisemalt demokraatia edendamise ja tagamisega. Inimõiguste halb olukord Valgevenes on Euroopa Liidu poolsete sanktsioonide ja piiravate meetmete rakendamise peamiseks põhjuseks ning on seda muutumatult olnud terve analüüsitava perioodi vältel.

Toetudes inimõiguslaste dialoogide suunistele¹⁰ algatas Euroopa Liit inimõiguste tagamiseks ja inimõiguspoliitika teostamiseks 2009. aastal Valgevenega inimõiguslased dialoogid, eesmärgiga edendada inimõiguste olukorda riigis, tekitada diskussiooni ja arendada koostööd. Dialooge tuleb pidada vähemalt kord aastas ning nende eesmärkideks on ühelt poolt tõsta inimõigused Euroopa Liidu-Valgevene suhtluse keskmesse, teisalt aga arutleda ühiste huvide ja eesmärkide üle.¹¹ Ilmselt on veel vara hinnata nende dialoogide efektiivsust ja mõju inimõiguste olukorra paranemisele Valgevenes, kuid tuues võrdluseks Euroopa Liidu ja Venemaa või Hiina vahelised dialoogid, mida on peetud tunduvalt kauem, ei ole meetod just kõige kiirem vahend inimõigusi austava olukorra saavutamiseks. Ennekõike pakuvad kõnealused dialoogid pigem foorumit antud teemadel rääkimiseks. Selline kaasahaaramis-metoodika võiks aga olla loomulikum kui pidev sanktsioonide rakendamine. Ehkki protsess on tõenäoliselt pikaajaline, peaks diskussioon antud teemadel viima ideaalis teineteise parema mõistmiseni ning lõppastmes ka Valgevene enda otsuseni astuda samme inimõigusi austava demokraatlikuma ühiskonna suunas. Praktikas on lähenemine aga paratamatult keerulisem juba põhjusel, et ka Venemaa püüab teiselt poolt Valgevenet enda mõjusfääri meelitada, mis tundub tänase seisuga Valgevene režiimile ahvatlevam.¹²

Valgevenet on kogu diskursuse vältelt kirjeldatud kui Teist ning Euroopa Liidust erinevat. Hoiak Teise suhtes on mingit sorti eelarvamus ning mängib rolli ka poliitika kujundamisel. Praeguseks on Valgevene kui Teise ja kohati „halva“ kujutamine Euroopa Liidu ametlikus (ja ka mitteametlikus) diskursuses juurdunud ning seda hoiakut järjest enam projitseerides süveneb arusaam veelgi. Teadmine Euroopa Liidu kohati negatiivsest ja hukkamõistvast hoiakust ning sanktsioonipoliitika teostamisest Valgevene suhtes mõjutab omakorda Valgevenet, kes paistab omalpoolt samuti mitte tahtvat Euroopa Liidule järele anda. Mõne arvamuse kohaselt võivad Euroopa Liidu pidevad sanktsioonid aga toimida hoopis vastupidiselt soovitud, st suurendada

¹⁰ EU guidelines on human rights dialogues with third countries.

¹¹ Council Conclusions on establishing the EU - Belarus Human Rights Dialogue.

¹² Näiteks pakub Venemaa teatud maavarasid Valgevenele soodsama hinnaga kui teistele tarbijatele.

inimõiguste rikkumisi ning tekitada riigis Euroopa Liidule pigem vastuseisu kui poolehoidu.¹³

Euroopa Liit on Valgevenet tihti kujutanud kui „musta lammast“ ja „Euroopa häbiplekki“¹⁴ Samas on märksa vähem teada nende sõnapaaride tähenduste kujunemise ning argumentide kohta, millega Valgevene seda rolli omistatakse. Valgevene ei ole „must lammast“ *per se*, vaid kujutatud sellisena Euroopa Liidu vaatepunktist lähtuvalt. Teisisõnu, omaduse omistamine Teisele on alati subjektiivne ning ei pruugi mõnele kolmandale vaatlejale samamoodi näida.

Tulenevalt inimõiguste kesksest ja peamisest rollist Valgevene suunal teostatavas poliitikas, on inimõiguste tagamise nõudmised eeltingimuseks suhete paranemisele Euroopa Liiduga, olles sätestatud seesugusena ka 2006. aasta alusdokumendis, millest Euroopa Liit järjepidevalt kinni peab:

...sisulise dialoogi alustamiseks Euroopa Liiduga peab Valgevene täitma tingimused, mis on sätestatud mitteametlikus dokumendis „Mida Euroopa Liit võiks Valgevene pakkuda“ (2006. aasta ebapaber [non-paper]) ja mille hulka kuuluvad poliitvangide vabastamine, surmanuhtluse kaotamine, vaba meedia ja sõnavabaduse tagamine, kohtusüsteemi sõltumatus ning demokraatlike väärtuste ja Valgevene inimeste põhiõiguse austamine (Euroopa Parlament 2007).

...suhete oluliseks paranemiseks Euroopa Liiduga peaks Valgevene 1) saama riigiks, kus ei ole poliitvange, 2) tagama meediale sõnavabaduse, 3) jätkama koostööd OSCE-ga valimisseaduse küsimuses, 4) parandama tingimusi valitsusväliste organisatsioonide tegevuseks ja 5) tagama kogunemisvabaduse ja poliitilise ühinemise vabaduse (Euroopa Parlament 2009a).

Euroopa Liit on huvitatud avatud ja struktureeritud dialoogist Valgevenega tingimustel, et Valgevene poliitilise süsteemi demokratiseerimisel saavutatakse tulemusi ning selles kajastub inimõiguste austamine ja õigusriigi põhimõtte tunnustamine (Euroopa Parlament 2010a).

Nende näidete põhjal võib selgelt identifitseerida Valgevene kui Teise, kes ei kuulu oma olemuselt Euroopa Liidu demokraatlike riikide perre, kuid kes kuulub Euroopasse.

---

¹³ Vt Gaidelyte 2011

¹⁴ „Must lammast“ on eelkõige metafoor poststrukuralistlikes töodes levinud mõistele Teine (*the Other*), mis tähistab midagi teistsugust ja kohati müstilist ning mõistetamatut erinevust. Teist tuleb vaadelda suhetes meie endaga, kelle suhtes võtame paratamatult mingisuguse hoiaku. Kui Teine erineb ning tundub meile mingil põhjusel halb või vastuvõetamatu, on meie hoiak tema suhtes pigem negatiivne ning me kas hoidume Teisega suhtlemast või püüame teda kujundada endale meelepärasemaks. Kui Teisel on meie aga pigem positiivne mõju, hajub piir tema ja meie vahel ning Teine „kodustatakse“ ning defineeritakse omana, mille tulemusena muutub ka suhtlemise keel ja retoorika.

Toetudes eelnevale võib teha järelduse, et Euroopa Liit peab inimõiguste rikkumist iseenesestmõistetavalt halvaks ning seda sooritavat valitsust valeks. Valgevenet nähakse teistsugusena ning oma valitsemisviisilt kodanikele ohtliku ja vabadusi piirava riigina. Näiteks kirjeldatakse Valgevenet järgmiselt tsiteerides ÜRO raportit (Severin 2005):

Valgevene ei ole veel tõeline diktatuur, kuid on sellele väga lähedal. See režiim on loomult autoritaarne. Riigipea väitel on tal otse rahvalt tulev legitiims ning seetõttu ei tunnista ta mingeid konstitutsioonilisi, õiguslikke või institutsioonilisi piiranguid. Sellises süsteemis praktiliselt pole kohta inimõigustele.¹⁵

Siinkohal tasuks märkida eelviidatud tsitaadi neutraalset kirjapilti, mis ei kasuta ühtegi otseselt halvustavat sõna. Euroopa Liidu liikmesriigi kui Läänemaaailma riigi kodanikuna tõlgendame seda aga paratamatult negatiivselt, kuna sõnad „autoritaarne“, „diktaatorlik“ või mõte „süsteemis praktiliselt pole kohta inimõigustele“, iseloomustavad meile ühe riigi kirjelduses pigem negatiivset kui positiivset omadust. Ka Euroopa Liit tervikuna mõistab nimetatud sõnu negatiivse alatooniga, kasutades neid iseloomustamaks Teist, kes on meist pigem negatiivses mõttes erinev. Ka inimõiguste-alased aastaraportid ei kujuta Valgevene inimõiguste olukorda palju positiivsemates toonides:

Inimõiguste olukord Valgevenes on jätkuvalt halb, välistades riigi täieliku osalemise Euroopa Liidu Naabruspoliitikas. Liit jääb avatuks koostööle Valgevenega, sealhulgas Euroopa Liidu Naabruspoliitika kaudu, niipea kui Valgevene astub konkreetseid samme demokratiseerumise, inimõiguste austamise ja õigusriigi suunas.¹⁶

Nagu analüüsitud tekstidest nähtub, teeb Valgevenest nn musta lamba just tema lahknevus Euroopa Liidule omastest põhimõtetest ja väärtustest. Nii Euroopa Liidu ametlikud dokumendid kui ka meedia määratlevad Valgevenet kui Teist ning omistavad talle järjepanu Euroopa „musta lamba“ rolli. Samas peegeldab keelekasutus dokumentides ning poliitika praktikas Euroopa Liidu enda väärtusi ja põhimõtteid ning süvendab ja kinnitab selle diskursuse kaudu Euroopa Liidu enda identiteeti ja olemust.

Seetõttu ei ole üllatav Euroopa Liidu valmidus toetada kodanikeühendusi, vaba meediat ja valitsusväliseid organisatsioone, mis moodustab selles diskursuses olulise osa. Kodanikuühiskond jt kuuluvad Euroopa Liidu jaoks „heasse“ kategooriasse. Nemad mõistavad Euroopa Liidu väärtusi ning on valmis nende eest seisma ning ka tegutsema. Sellest tulenevalt käsitletakse neid kui „omasid“, keda tuleb toetada.

Euroopa Liit peab tõhustama kodanikuühiskonna ja meediavabaduse ning demokraatiat, õigusriiki, universaalseid inimõigusi ja põhivabadusi austavate erakondade toetamist (Euroopa Parlament 2007).

¹⁵ ENPI Belarus Country Strategy Paper 2007-2013 and National Indicative Programme 2007-2011

¹⁶ EU Annual Report on Human Rights 2008

Euroopa Liit jääb kindlalt pühendunuks oma koostöö tugevdamisele Valgevene rahva ja kodanikuühiskonnaga.¹⁷

Siin ilmnevad EL-i Valgevene-suunalise inimõiguspoliitika diskursuse kaks peamist alusdiskursust: diskursus režiimist ja diskursus suhtlusest valitsusväliste organisatsioonide, kodanikeühenduste ja vaba meediaga. Ehkki käesolev uurimus ei analüüsi ulatuslikult tekstide lingvistilist poolt, võib siiski välja tuua mõned sõnade kasutused nendes dokumentides, et mõista paremini nende kahe aladiskursuse erinevust.

2.1. Autoritaarne režiim kui „halb“

Valgevene ebademokraatlik valitsemisrežiim on vastand Euroopa Liidu demokraatlikule inimõigusi austavale korrale. Olles olemuselt vastuolus euroopalike väärtustega, annab see põhjuse defineerida Valgevenet kui Teist ning „valesti“ käituvat riiki. Kuivõrd Valgevene asub Euroopa Liidu vahetus naabruses, ei ole sellise režiimi võimulolek viimasele aksepteeritav. Euroopa Liit on öelnud, et ta „peab rakendama kõiki jõupingutusi toetamaks Valgevene naasmist demokraatlike riikide perre, et Valgevenest saaks usaldusväärne ja edukas partner“ (Euroopa Parlament 2006a). Selline retoorika on mõnevõrra ebaloogiline, sest Valgevene on vaevu kuulunud demokraatlike riikide perre minevikus, ega paista valitsev režiim tahtvat tänagi selles suunas sammu astuda. Euroopa Liit peab oma Valgevene-suunaliste poliitikate üheks peamiseks eesmärgiks levitada riigis euroopalikke demokraatlikke väärtusi, iseäranis inimõigusi (Euroopa Parlament 2006a).

Olles arutanud Valgevene kui Euroopa „musta lamba“ kujutamist Euroopa Liidu materjalides, keskendun siinkohal kõnealuse metafoori spetsiifilisemale, režiimi kujutamisega seotud tähendusele, sest tihti samastatakse riiki tema režiimiga ning jätetakse välja riigi kui süsteemse institutsiooni teised toimijad.

Peamiselt nähakse Valgevene režiimi kui halba Teist, kelle tegevus on taunitav ning vastuolus kõige „õigega“. Sellist nägemust režiimist kinnitab resolutsioonides jt dokumentides kasutatav keel, mille kaudu Euroopa Liit oma olemust, väärtusi ja põhimõtteid korduvalt projitseerib ning:

...mõistab teravalt hukka Valgevene režiimi vägivalla ja meelevaldsed vahistamised, mis on suunatud tuhandete inimeste vastu... (Euroopa Parlament 2006a).

...nõuab, et Valgevene valitsus lõpetaks poliitvangide peksmise ja väärkohtlemise...(Euroopa Parlament 2006b).

---

¹⁷ 3065th FOREIGN AFFAIRS Council meeting Brussels, 31 January 2011

...kutsub Valgevene valitsust üles toetama ja tagama kõigi põhiliste inimõiguste kaitse ning tagama rahvusvaheliste standardite, eelkõige kodaniku- ja poliitiliste õiguste... järgimise Valgevene poolt (Euroopa Parlament 2006a).

...peab kahetsusväärseks, et pärast Valgevene valistuse esialgseid edusamme ei ole inimõiguste ja põhivabaduste valdkonnas oluliselt edasi liigutud (Euroopa Parlament 2009b).

...mõistab hukka asjaolu, et Valgevene on ainus riik Euroopas, kus vastuolus ÜRO väärtustega kehtib endiselt surmanuhtlus (Euroopa Parlament 2009a).

Parlamendi retoorikat arvestades võtab Nõukogu vastu konkreetseid meetmeid inimõiguste tagamiseks, milleks on peamiselt Valgevene režiimi võtmeisikute vastased sanktsioonid jm piiravad meetmed ning ka inimõigusalased dialoogid.

Kuigi režiimi nähakse peamiselt halvana, kasutatakse positiivsete arengute korral mõnevõrra lootusrikkamat keelt. Samas on režiimiga seostatav positiivne retoorika suhteliselt harva esinev nähtus ning ilmub tekstidesse vaid siis, kui Valgevenes toimub midagi, mida Euroopa Liit tõlgendab positiivse arenguna. Näiteks kui on vabastatud poliitvange, antud mõnele opositsiooni-ajalehele ilmumisluba vms, muutub „hääletoon” dokumentides, osutades, et Euroopa Liit:

...tunneb heameelt Valgevene ametivõimude otsuse üle registreerida Vabastusliikumine (Euroopa Parlament 2009a).

...tunneb heameelt poliitiliste vangide vabastamise üle Valgevenes...(Euroopa Parlament 2009a).

Kõik eelnevad näited iseloomustavad inimõiguste tähtsat rolli Euroopa Liidu välispoliitikas ning inimõiguspoliitika mõnevõrra erilist olemust võrreldes „klassikalise“ välispoliitikaga. Ühtlasi kinnitavad ülaltoodud näited Euroopa Liidu nägemust Valgevenest kui Teisest. Selles mõttes nähakse Valgevenet, eelkõige võimulolevat režiimi, *per se* halvana, mis ei austa inimõigusi ega demokraatlikke väärtusi ning mida on seetõttu vaja muuta.

2.2. Inimõiguste eest võitlemine kui „hea“

Inimõiguste kaitsjate olukord ja heaolu on Euroopa Liidule üks olulisi prioriteete.¹⁸ Parlament on vastu võtnud isegi inimõiguste kaitsjaid pooldavaid resolutsioone, kus kutsutakse Liidu institutsioone üles leidma veelgi tõhusamaid meetmeid inimõiguste kaitsjate toetamiseks ning rõhutatakse kodanikuühiskonna toetamise tähtsust inimõiguste olukorra parandamisel (Euroopa Parlament 2010b). Sellel põhjusel toetatakse kodanikuühiskonda, valitsusväliseid organisatsioone ja vaba meediat, kes soovivad demokraatlikku, inimõigusi austavat ja õigusriigi põhimõtetel toimivat

¹⁸ 61st session of the Commission on Human Rights (Geneva, 14 March - 22 April 2005)

ühiskonda. Kodanikuühiskonna ja valitsusväliste organisatsioonide toetamist peetakse oluliseks elemendiks riigi demokraatlikul arengusuunal:

Kodanikuühiskond on oluline faktor arendamaks demokraatlikku pluralistlikku ühiskonda ning suurendamas teadlikkust Euroopa demokraatlikest väärtustest ja inimõigusstandarditest.¹⁹

Eelnev põhimõte väljendub ka inimõiguspoliitika diskursuses. Seega võib kodanikeühiskonna ja valitsusväliste organisatsioonide toetamise välja tuua eraldi alusdiskursusena. Inimõiguspoliitika diskursuse teine suund on vastand esimesele. Kui režiimiga suheldes on valdav osa väljütlemistest negatiivse alatooniga, on Valgevene rahvaga (st valitsusvälised organisatsioonid, vaba meedia, kodanikuühiskond, üliõpilased, opositsioon jms) suhtlus pigem positiivne ja kaastundlik väljendades

... oma solidaarsust ja toetust kõikidele valgevenelastele, kes püüdevad sõltumatu, avatud, demokraatliku ja õigusriigi põhimõtetel tugineva Valgevene poole (Euroopa Parlament 2006b)

[ja] ergutab opositsioonijuhte tulevastel parlamendivalimistel üles näitama ühtsust ja otsustavust (Euroopa Parlament 2008).

[ning]...on mures Valgevene praeguse arengu pärast, riik on diktaatorlik režiim, kus opositsiooni igasugune tegevus maha surutakse (Euroopa Parlament 2006a).

Seega võetakse euroopalikke väärtusi mõistvad ja austavad institutsioonid ja kodanikud tingimusteta oma perre. Valgevene rahva olukord on Euroopa Liidule, vähemalt retoorikas, kõige olulisem. Nagu sätestatud mitteametlikus alusdokumendis, rõhutatakse rahva tegevuse toetamist ning kutsutakse „Nõukogu, komisjone ja liikmesriike üles rohkem toetama valitsusväliste organisatsioonide ja opositsiooni tegevusi“ (Euroopa Parlament 2006a) ning palutakse „Nõukogul, Komisjonil ja rahvusvahelisel kogukonnal tervikuna pakkuda rohkem toetust Valgevene kodanikuühiskonnale, ning eelkõige suurendada sõltumatule ajakirjandusele, valitsusvälistele organisatsioonidele ja välismaal õppivatele Valgevene üliõpilastele antavat rahalist abi“ (Euroopa Parlament 2008).

Režiimile sanktsioonide kehtestamist ja kodanikuühiskonna toetamist propageerib ka Euroopa Liidu Kõrge Esindaja Catherine Ashton, kes on Valgevene inimõiguste probleemi ning nendega tegelemise vajadust mitmes oma viimastes kõnedes ning seisukohtades väljendanud:

Meie reaktsioon peab olema tasakaalustatud reaktsioon: ühelt poolt peame kaaluma sihipäraseid meetmeid Valgevene ametivõimude suhtes ning minu arvates peaksime üle vaatama ka sanktsioonid. Teiselt poolt peab meil olema intensiivne dialoog ning toetus

---

¹⁹ Country Strategy Paper National Indicative Programme: Belarus 2005-2006

kodanikuühiskonnale ning kodanikele. Praktikas tähendab see valitsusväliste organisatsioonide, meedia ning üliõpilaste otsese abistamise jätkamist. (Ashton 2011a)

Selles retoorikas (vt ka nt Ashton 2011b, 2011c) ilmnevaid põhimõtteid on Nõukogu ja Komisjon ka otsestes poliitikates järginud, toetades näiteks vaba meediat, valitsusväliste organisatsioonide ja kodanikeühendusi rahaliste vahenditega konkreetselt inimõiguste tagamiseks peamiselt EIDHR-i²⁰ kaudu, mis näitab Euroopa Liidu institutsioonide-vahelist sidusust inimõiguspoliitika teostamisel. Samas jääb poliitika diskursiivne pool poliitikat praktikas teostavates institutsioonides suhteliselt pinnapealseks, korrates pigem üle Parlamendi poolt öeldut.

2.3. Diskursuse intertekstuaalne stabiliseeritus

Intertekstuaalsuse kontseptsioon väidab, et välispoliitika tegijad liigendavad oma poliitikat viidete kaudu teistele tekstidele (Hansen 2006: 215). Järgnevalt vaatan, kuidas tekstide intertekstuaalne seotus stabiliseerib Euroopa Liidu ametlikku Valgevene-suunalist inimõiguspoliitika diskursust. Aluseks võtan parlamendi resolutsioonid kui diskursusanalüüsi peamised materjalid, millele tuginevad praktiliste otsuste tegemisel ka Nõukogu ja Komisjon. Lisaks vaatan ametlike tekstide omavahelist seotust ning ka nn teiseste tekstide otseseid ja kaudseid viiteid ametlikele dokumentidele.

Nagu eelnevalt juba mainitud, on EL-i ametlik diskursus ning sellest lähtuv praktikas teostatav Valgevene-suunaline poliitika olnud järjepidev ja sihikindel. Siiski kattuvad mitmed Parlamendi resolutsioonid lõiguti sõna-sõnalt eelmiste resolutsioonidega. Seda võiks nimetada ka *copy-paste*-metoodikaks, ning see selgitab suuresti ka vastava diskursuse olemust. Resolutsioonides näeb see välja järgnev:

võttes arvesse oma varasemaid resolutsioone olukorra kohta Valgevenes, eelkõige 2. aprilli 2009. aasta resolutsiooni Euroopa Liidu ja Valgevene dialoogi poolaastapõhise hindamise kohta (Euroopa Parlament 2009b).

võttes arvesse oma varasemaid resolutsioone olukorra kohta Valgevenes, eelkõige 21. veebruari 2008. aasta resolutsiooni (Euroopa Parlament 2008).

Otseste viidetega algavad kõik Parlamendi resolutsioonid: lisaks Parlamendi eelnevatele resolutsioonidele viidatakse ka varasematele Nõukogu ja Komisjoni otsustele ja seisukohtadele, mis omakorda on tuginenud otsuse tegemisel mõnele varasemale Parlamendi resolutsioonile. Vähemal määral viidatakse ka Euroopa Liidu Kõrge Esindaja Catherine Ashtonini kõnedele ja seisukohtadele. Resolutsioonides kasutatakse samuti otseseid ja kaudseid viiteid näiteks Euroopa Liidu inimõiguste olukorra aastaaruannetele, naabruspoliitikaga seotud Nõukogu otsustele või

²⁰EIDHR-i (*European Instrument for Democracy and Human Rights* – Demokraatia ja Inimõiguste Euroopa Rahastamisvahend) eesmärgiks on toetada inimõiguste, demokraatia ja õigusriigi põhimõtete eest seisvaid kodanikeühendusi ja ka indiviide.

arvamustele. Samas viitavad Nõukogu määrused omakorda tihti aluslepingu artiklitele ning eriti nendele artiklitele, mis seostuvad ÜVJP-ga.

Selline „viitamistehnika“ on diskursuse stabiilsuse seisukohast oluline ning näitab Euroopa Liidu ühtsust ja sidusust ametlikes dokumentides, seostades omavahel nii Parlamendi, Nõukogu ja Komisjoni kui ka teiste Euroopa Liidu poliitikat tegevate subjektide retoorika ja tegevused. Diskursust aitavad veelgi stabiliseerida viited teistele rahvusvahelistele toimijatele ja nende dokumentidele, näiteks Euroopa Nõukogu konventsioonidele, OSCE avaldustele, ÜRO resolutsioonidele ning ka Euroopa Inimõiguste Konventsioonile (EIÕK).

Lisaks ametlikele dokumentidele ühtivad kõnealuse diskursusega ka Euroopa Liidus publitseeritavate meediaväljaannete tekstid, mis käsitlevad näiteks ainuõige tegevusena Nõukogu otsust kehtestada piiravad meetmed Lukašenkale jt Valgevene režiimi võtmeisikutele. Ehkki uudiseid kajastatakse pigem neutraalselt, võib nendes selgelt märgata vaikimisi läänelikke eeldusi (näiteks valimistele järgnenud meelevalduste laialiajamisest ja ka valimistest endist on kirjutatus hoitud opositsiooni ja kodanike poolele, viidates kaudselt režiimile kui ebaausale, mittedemokraatlikule, inimõigusi eiravale võimule).²¹ Mõistagi kirjutatakse temast Valgevenega piirnevates Euroopa Liidu liikmesriikides rohkem. Enim võib leida Euroopa Liidu ametliku diskursuse seisukohtade pooldamist Poola meediast, seda ilmselt nii geograafilistel põhjustel kui ka suure Poola rahvusvähemuse tõttu Valgevenes.

Mõnevõrra julgemalt ja vabamalt väljendatakse akadeemilisemates kirjutistes.²² Valdavalt aga esindavad Euroopa Liidu ülikoolides või mõnes uurimiskeskuses tehtud tööd Lääne perspektiivi. Ehkki kohati võidakse ironiseerida Euroopa Liidu naiivse tegevuse üle või mõista hukka mõnd konkreetset Euroopa Liidu poolset käitumist, on valdav enamus seisukohal, et Valgevene inimõiguste olukord on kesine ning diktaator Lukašenka tuleks võimult kõrvaldada. Näiteks nimetatakse Valgevenet heaks näiteks Euroopa Liidu võimetusest edendada naaberriigis demokraatlikku arengut. Samas leitakse, et demokraatliku arengu ja inimõiguste tagamine Valgevenes on Euroopa Liidu jaoks äärmiselt oluline.

3. Analüüsi kokkuvõte ja järeldused

Euroopa Liidu inimõiguspoliitika on üks osa Euroopa Liidu välispoliitikast, mida teostatakse peamiselt ÜVJP raames. Inimõiguste teema on integreeritud igasse Euroopa Liidu välispoliitika valdkonda ning selle kaasamine on ka inimõiguspoliitika üks reaalseid eesmärkide saavutamise meetodeid. Inimõiguste edendamise ja tagamise

---

²¹ Vt näiteks „Dictatorship never change“, „Poland steps up criticism of Belarus human rights record“, „New opportunities opened up for Lithuanian and Belarusian people“ ja „A nasty surprise in Belarus“

²² Vt näiteks Meckel 2006, Gromadzki 2006

vajalikkust rõhutatakse kõikides analüüsitud materjalides. Euroopa Liidu kui demokraatliku inimõigusi austava rahvusvahelise toimija põhimõtted domineerivad ka inimõiguspoliitika-diskursuses, jättes Teise huvid ja põhimõtted tihti tahaplaanile. Sarnane lähenemine on ka Liidu aluslepingus, kus ei mainita, mis positsiooni peaks võtma Teise suhtes ja kuidas Teise huvisid võiks või peaks arvestama. Seal sedastatakse vaid, et:

Liidu tegevus rahvusvahelisel areenil tugineb põhimõtetele, millest on juhitud liidu enda loomine, arendamine ja laienemine ning mida liit soovib edendada ka ülejäänud maailmas: demokraatia, õigusriik, inimõiguste ja põhivabaduste universaalsus ning jagamatus, inimväärikuse, võrdsuse ja solidaarsuse ning Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja põhimõtete ja rahvusvahelise õiguse austamine... (Euroopa Liidu lepingu artikkel 21).

Teostatav inimõiguspoliitika on kooskõlas Euroopa Liidu inimõiguspoliitika üldise olemuse ning tegevusplaaniga. Valgevene-teemalise diskursuse selge sõnum on, et sealset olukorda tuleb muuta. Valgevenet nähakse Liiduga võrreldes teistsuguse, ebademokraatliku ja euroopalikke väärtusi mitte austava riigina. Ehkki rõhutatakse Valgevene rahvale parema elu tagamise eesmärgi ja diktatuurist päästmist, ei saa välistada ka Euroopa Liidu enda paljudi omakasupüüdlikumaid eesmärgi. Samas on neid siiski kõnealuses diskursuses suhteliselt raske identifitseerida.

Kuna Euroopa Liit ei käsitle oma dokumentides inimõigusi ja demokraatiat kui üksteisest lahus seisvaid nähtusi, on tihti raske eristada inimõiguste tagamise ja demokraatia arendamise retoorikat. Euroopa Liidu jaoks käivad inimõigused ja demokraatia käsikäes ning seega võib Valgevene juhtumi näitel öelda, et Euroopa Liidu jaoks on õigus demokraatiale osa inimõigustest. Siinkohal võib küsida õigusteaduse valdkonna debattides sageli esitatud küsimuse: kas põhilisi inimõigusi, mis otseselt poliitilisi õigusi ei puuduta, ei oleks võimalik tagada ka mitte-demokraatlikus riigis? Tuginedes käesoleva töö teemaatikale, võib öelda, et Euroopa Liidu vastus eelnevale küsimusele oleks eitav, kuna lähtutakse põhimõttest, et inimõiguste tagamiseks on vajalik demokraatia või selgeid märke demokraatia poole liikumisest. Inimõigusi peetakse universaalseteks ning nende eest seismist ja õiguste eest võitlejate abistamist „pühaks kohustuseks“. Seesugune põhimõte (inimõigused on universaalsed ning käivad demokraatiaga käsikäes) tuleneb nii Euroopa Liidu aluslepingust kui ka poliitika alusdokumentidest ning seega ka Liidu üldistest väärtustest ja põhimõtetest. Sarnaseid järeldusi on täheldatud ka varasemalt.²³ Sel taustal oleks keeruline oodata teistsuguseid Valgevene-suunalisi samme Euroopa Liidu poolt.

Kuigi ametlik inimõiguspoliitika-diskursus on olnud Euroopa Liidu poolt sihikindel ja järjepidev, ei saa sama täheldada selle kujunemise kohta. Vaadates Parlamendi debatte või arutelusid mõne konkreetse resolutsiooni vastuvõtmise osas, märkab osapoolte

²³ Vt näiteks: Brandtner ja Rosas 1998, Lerch ja Schwellnus 2006

vahel erimeelsusi Valgevenega suhtlemise osas ka Euroopa Liidu siseselt. Ehkki lõppastmes jõutakse kompromissile ehk ametliku Euroopa Liidu seisukohani, on kompromiss alati järeleandmistest summa, mistõttu ei puurgi tulem olla praktikas poliitika teostamisel kõige efektiivsem. Näiteks on Rootsi olnud enamjaolt sanktsioonide vastu, kuid nõuab viimasel ajal Valgevene suhtes meetmete kasutusele võtmist. Saksamaa on avaldanud arvamust reisikeelud eemaldada (mitte ainult edasi lükata), kuid nüüd nõuab nende rakendamist.²⁴ Peale viimaseid valimisi on Poola avaldanud soovi nn avatud uste poliitikaks Valgevene rahvaga, vähendades viisatasusid jms, et valgevenelastel oleks rohkem võimalusi Euroopaga integreeruda (Rojansky ja Jarabik 2011). Teisalt aga näiteks Itaalia ning mõnevõrra üllatusena ka Läti ja Leedu, pole pärast valimisi viisakeeldu otseselt pooldanud.²⁵ Ametlikku diskursust, mis paistab esmapilgul ühtne, võib seega näha kui kokkulepete tulemit. See seab omakorda kahtluse alla Euroopa Liidu ÜVJP ühtsuse - selles ühtsuses on varemgi kaheldud²⁶ - ning ideoloogilisemas plaanis ka Euroopa Liidu kui terviku väärtused, põhimõtted ja identiteedi.

Jõudes järeldusele Euroopa Liidu Valgevene-suunalise inimõiguspoliitika sihikindlas ja järjepidevas olemuses, milles inimõiguste universaalsust kahtluse alla ei seata, saab öelda, et Euroopa Liit peab oma tegevust õigeks. Välispoliitika peegeldab selle teostaja sisepoliitilist olemust ning prioriteete, mistõttu on Euroopa Liidu seisukoht mõistetav (Lavenex ja Wichmann 2009: 89). Poliitilisi tegevusi on nimelt oluline õigustada, tagamaks nende vastuvõetavust ühiskonnas. Seega on ka ÜVJP ja selle raames teostatava inimõiguspoliitika õigustamine oluline. Õigustused küll varieeruvad valdkonniti, kuid neil on poliitikaprotsessides märkimisväärne roll (Smith 2003: 567). Inimõiguste ja põhivabaduste austamist peetakse tähtsaks nii aluslepingus üldiselt kui ka konkreetselt ÜVJP-d puudutavates artiklites. Kuna põhilised inimõigused on kujunenud osaks rahvusvahelisest tavaõigusest, mida tuleb tingimusteta järgida, on mõistetav ka Liidu tegevus. Oma tegevuse õigustamiseks eelistab Euroopa Liit tihti Liidu sisestele reeglitele ja normidele just rahvusvaheliselt mõistetavaid ja aksepteeritavaid reegleid, et tagada laiem toetus rahvusvaheliselt üldsuselt (Barbé, Costa, Herranz ja Natorski 2009: 842).

Valgevene suunal teostatavat poliitikat õigustatakse peamiselt sooviga toetada valgevenelaste püüdlusi õigusriigi põhimõtete ja inimõiguste austamise suunal, tagamaks neile parem elu. Euroopa Liit usub oma tegevuse õiguspärasusse ning võimekusse olukorda muuta. Venemaa poolt pakutav võib aga Valgevene tihti tunduda ahvatlevam, mistõttu ei ole Euroopa Liidu tegevus Valgevene režiimile märgatavat mõju suutnud avaldada.

---

²⁴ Belarus tests credibility of EU's foreign policy, 13.01.2011.

²⁵ Forget the quiet life, it's time to get tough with Belarus, 13.01.2011

²⁶ Vt näiteks Smith 2004, Hadfield 2006, EL-i välispoliitika ebakindluse ja -ühtsuse kohta küll seoses nn Araabia kevade sündmustega vt Viilup 2011

Euroopa Liidu arusaamine inimõigustest, mille universaalsuses ollakse Liidus veendunud, jätab kõrvale enesekriitilise vaate oma tegevuse kohta. Pigem on lähtepositsiooniks „meie teame, mis on teile hea“. Ent seesugune lähenemine ei ole valgevenelastele alati vastuvõetav. Valgevene kodanikel puudub tihti ka adekvaatne teave Euroopa Liidu kohta, mistõttu tõlgendatakse viimase tegevusi nii, kuidas valitsus Liitu näitab olevat (nt viisakeelde jt piiravaid meetmeid rakendatakse valgevenelaste isoleerimiseks ja tavakodaniku elu kahjustamiseks).²⁷ Nimetatud asjaolud ei tule Euroopa Liidu tegevusele kasuks, mistõttu püütakse teadmisi Euroopa Liidust valgevenelaste seas järjest rohkem levitada, toetades eelkõige kodanikeühendusi, vaba meediat ja valitsusväliseid organisatsioone.

Retoorikas väljendab Euroopa Liit kindlat veendumust, et Valgevenet on euroopalikele väärtustele võimalik lähendada.²⁸ Kokkuvõtlikult võib öelda, et analüüsitud diskursuse eelpool kirjeldatud iseloomu kujundab lootus olukorra muutmise võimalikkusest Valgevenes. Selline lähenemine pole siiani praktikas märgatavaid tulemusi toonud.

Analüüsitud diskursuse põhjal võib öelda, et Euroopa Liidu põhimõtted ja väärtused on demokraatia, õigusriik ja inimõiguste austamine, mille puhul eeldatakse, et ühtegi neist kolmest ei ole võimalik realiseerida teistest sõltumatult.

Analüüsides Euroopa Liidu inimõiguspoliitika diskursust Valgevene näitel, jõudsin mõnevõrra ootuspärastele järeldustele Euroopa Liidu tegevuse ja retoorika tugevas seotuses Liidu enda väärtuste ja põhimõtetega. Inimõigused on midagi, millega Euroopa Liidu olemust tihti seostatakse. Sageli viidatakse Liidule justkui oleks tal inimõigustele patent. ÜVJP-dki on nimetatud Euroopa Liidu identiteedi loomises oluliseks faktoriks, võimaldades väljaspool oma piire levitada Liidule omaseid väärtusi ja huvisid, mis on tema poliitilise identiteedi aluseks (Hadfield 2006: 678). Valgevene-suunaline inimõiguspoliitika-diskursus reprodutseerib Euroopa Liidu enda olemust ja põhimõtteid, millest lähtutakse ka selle poliitika kujundamisel.

Inimõiguseid kui Euroopa Liidu üht põhiväärtust võib pidada oluliseks osaks Euroopa Liidu identiteedi kui alati suhtel põhineva sotsiaalse nähtuse kujunemises. Inimõigused ja nende tagamine on Euroopa Liidu üks prioriteete nii liidu siseselt kui ka välissuhtluses. Tulenevalt eelnevast on Euroopa Liidu identiteet ja inimõiguspoliitika tihedalt seotud nähtused, mis on mõjutanud teineteise kujunemist alates II MS lõpust (Williams 2004: 162-164). Käesoleva töö puhul on relevantne fakt, et inimõigused on Euroopa Liidu välispoliitikas olulisel kohal ning suhtluses Valgevenega rõhutatakse neid pidevalt, mis omakorda kujundavad ja taastoodavad läbi selle diskursuse Euroopa Liidu identiteeti.

²⁷ Kirjalik deklaratsioon ELi poolt Valgevene suhtes kehtestatavate majandussanktsioonide võimalike ohtude kohta

²⁸ The News: Eurobond – Belarus Elections – 2011 Agenda, 16.12.2010

Mõistmaks Euroopa Liidu identiteeti, identiteedi kujunemist ja seotust Liidu välispoliitikaga läbi analüüsitud diskursuse, võtsin aluseks Valgevene kui Teise kujutamise. Inimõiguste-alases suhtluses Valgevenega on Meie-Teise teema selgelt identifitseeritav nagu analüüsitud diskursusest selgus. Valgevenet nähakse kui „musta lammast“ ja probleemi, kuid kui Euroopa probleemi, identifitseerides Valgevene režiimi kui Teist ja halba *per se*. Sellist tõlgendust aitavad mõista Euroopa Liidu põhiväärtused, mida ka sellesse diskursusesse projitseeritakse ning mis omakorda esitleb neid põhiväärtusi Euroopa Liidu identiteedi osana. Peamine roll on siinkohal inimõigustel, mille järgimist ja austamist Euroopa Liit tungivalt nõuab, viidates oma aluslepingule ja spetsiifilisemalt ÜVJP-d käsitlevatele artiklitele.

Sihikindel ja järjepidev diskursus loob inimõiguspoliitikale kui Euroopa Liidu identiteeti loovale nähtusele tugeva aluse. Euroopa Liidu kindel veendumus oma tegevuse moraalses ja juriidilises õiguspärasuses kinnitab seda veelgi. Õiguspärane tegevus moodustab seega suhteliselt vankumatu aluse identiteedi kujunemisel. Valgevene näol on tegemist autoritaarse režiimiga ning seega vastandiga Euroopa Liidu demokraatlikule valitsemisviisile. Sedavõrd erinev Teine aitab veelgi kaasa inimõigustele ja õigusriigi põhimõtetele tugineva identiteedi kujunemisele.

„Musta lamba“ metafoor illustreerib Valgevene identifitseerimist Teisena ning aitab seeläbi võrdluse kaudu paremini mõista, mis Euroopa Liit ise on. Kasutades Ted Hopf'i näidet, mille kohaselt pole võimalik defineerida suurvõimu, kui seal kõrval ei ole võrreldavat väiksemat võimu (Hopf 1999: 7), on Euroopa Liidul vaja enda kui inimõigusi austava rahvusvahelise toimija defineerimiseks kõrvale Teist, kes inimõigusi sellisel kujul ei austa. See võimaldab Euroopa Liitu kui heaoluühiskonda ja indiviidi elu väärtustavat rahvusvahelist toimijat veelgi esile tõsta ning vastavalt enese positiivset kuvandit kinnistada. Kõnealune diskursus loob Euroopa Liidu identiteedi, mis on tugevalt seotud inimõiguste austamise põhimõtetega. Selline identiteet aitab omakorda mõista Euroopa Liidu rahulolematust Valgevene praeguse režiimi suhtes. Käesolev uurimus keskendub küll inimõigustele, kuid ÜVJP-s laiemaltki on leitud olevat hea näide töötavast Euroopa Liidu poliitilisest identiteedist, kus ÜVJP eesmärgiks ongi identiteedi loomine (ehk läbi välispoliitilise suhtluse luuakse identiteet) (Hadfield 2006: 679). Eelneva analüüsi põhjal saab väita välispoliitika olulisust identiteedi loomisel.

Diskursusanalüütilised käsitlused aitavad ka selgitada, kuidas diskursused viivad ühe või teise välispoliitilise otsuseni. Käesoleva töö suunitlust arvestades võib öelda, et kõnealune diskursus, olles stabiilne ning ühiskonna ja laiema üldsuse poolt valdavalt toetatav, viib praktikas samadele põhimõtetele tuginevatele otsustele. Praktilised tegevused on vastavuses Euroopa Liidu retoorikaga (režiimile on suunatud piiravad meetmed ning kodanikele on suunatud toetused).

Läbi kõnealuse diskursuse kujutatakse Euroopa Liitu eeskujuliku heaoluühiskonnana nii endale kui maailmale. Selline retoorika aitab mingis mõttes legitimeerida ka

Euroopa Liidu inimõiguspoliitikat ja soovi olukorda parandada ning viitab omakorda Euroopa Liidule kui institutsioonile, mis nii oma aluslepingut kui ka laiemalt rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtteid järgib. Valgevene-suunalise inimõiguspoliitika-diskursuse kaudu on inimõigusi austava toimija imago loomine hea ja mugav, kuna Valgevene näitel on tegemist Euroopa Liidu üldises välissuhtluses nn teisejärgulise riigiga.

Eelnevat kokku võttes leian Euroopa Liidu identiteedi mõistet olevat võimatu üheselt defineerida. Küll aga on võimalik väita, et artiklis analüüsitud diskursuses esile kerkinud Euroopa Liidu identiteet on tugevalt seotud inimõigustega ning laiemas plaanis ka demokraatia ja õigusriigi põhimõtetega. Valgevene-suunaline inimõiguspoliitika-diskursus kinnistab ja taastoodab sellist identiteeti, olles samas (taas)toodetud identiteedi poolt mõjutatud.²⁹ Siinkohal tekib muna ja kana probleem: pole võimalik otseselt öelda, kumb oli enne, kas inimõiguspoliitika, mis hakkas kujundama Euroopa Liidu identiteeti, või Euroopa Liidu identiteet, mis kujundab kõnealust poliitikat. Euroopa Liidu inimõigustele tuginev identiteet aitab kujundada Valgevene-suunalist inimõiguspoliitikat selliseks nagu see analüüsitud perioodi vältel on olnud. Ent see poliitika formuleerib omakorda Euroopa Liidu identiteeti ning kinnistab selle inimõiguspõhisust.

Viiteallikad

3065th FOREIGN AFFAIRS Council meeting Brussels, 31 January 2011

61st session of the Commission on Human Rights (Geneva, 14 March - 22 April 2005)

Statement by H.E. Ambassador Alphonse BERNS Permanent Representative of the Grand Duchy of Luxembourg on behalf of the European Union: Question of the Violation of Human Rights and Fundamental Freedoms in Any Part of the World: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/hr/news37.pdf

A nasty surprise in Belarus, saadaval:

http://www.economist.com/node/17800131?story_id=17800131&CFID=167394473&CFTOKEN=20716864

Ashton, C. (2011a) Remarks on Belarus, SPEECH/11/34, Strasbourg, 19. jaanuar 2011

Ashton, C. (2011b) EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy and Vice President of the European Commission Remarks on UN Human Rights Council. SPEECH/11/161, 9 märts 2011

Ashton, C. (2011c) EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy and Vice President of the European Commission Remarks at the AFET Committee. SPEECH/11/202, 22. märts 2011

Barbé, E., Costa, O., Herranz, A., Natorski, M. (2009). Which rules shape EU external governance? Patterns of rule selection in foreign and security policies. *Journal of European Public Policy* 16:6, p. 834-852.

²⁹ Sellest lähtuvalt on Lukašenkale EL-ile identiteediloome jaoks vaja. Parafraseerides Voltaire'i ütlust Jumala kohta: kui teda poleks, tuleks ta välja mõelda.

Belarus Says It's Ready to Follow in Germany's Footsteps, 26.01.2007. Saadaval:
<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,2327101,00.html>

Belarus tests credibility of EU's foreign policy, 13.01.2011. Saadaval:
<http://www.europeanvoice.com/article/imported/belarus-tests-credibility-of-eu-s-foreign-policy/69902.aspx>

Brandtner, B., Rosas, A. (1998), Human Rights and the External Relations of the European Community: An Analysis of Doctrine and Practice. *European Journal of International Law* 9 p. 468-490.

Council Conclusions on establishing the EU - Belarus Human Rights Dialogue, saadaval:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/jha/107134.pdf

Dictatorship never change, saadaval:
<http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,735929,00.html>

Diez, T. (2008) The Continuing Puzzle of European Identity. *JCMS*, Volume 46. Number 3. pp. 709–713.

ENPI Belarus Country Strategy Paper 2007-2013 and National Indicative Programme 2007-2011

EU Annual Report on Human Rights 2008

EU guidelines on human rights dialogues with third countries. Saadaval:
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16526.en08.pdf>

Euroopa Komisjon (2006). EU Non-Paper „What the European Union could bring to Belarus.”

Euroopa Liidu Leping. Kättesaadav:
http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/index_et.htm

Euroopa Parlament (2006a) - Euroopa Parlamendi resolutsioon Euroopa naabruspoliitika kohta 19. jaanuar 2006, P6_TA(2006)0028

Euroopa Parlament (2006b) - Euroopa Parlamendi resolutsioon olukorra kohta Valgevenes pärast 19. märtsi 2006. aasta presidendivalimisi, P6_TA-PROV(2006)0137

Euroopa Parlament (2007) - Euroopa Parlamendi 15. novembri 2007. aasta resolutsioon Euroopa naabruspoliitika arendamise kohta (2007/2088(INI))

Euroopa Parlament (2008) - Euroopa Parlamendi 22. mai 2008. aasta resolutsioon opositsioonipoliitikute vahistamise kohta Valgevenes, P6_TA(2008)0239

Euroopa Parlament (2009a) Euroopa Parlamendi 15. jaanuari 2009. aasta resolutsioon EL-i Valgevene-strateegia kohta, P6_TA(2009)0027

Euroopa Parlament (2009b) - Euroopa Parlamendi 17. detsembri 2009. aasta resolutsioon Valgevene kohta, P7_TA(2009)0117

Euroopa Parlament (2010a) - Euroopa Parlamendi 10. märtsi 2010. aasta resolutsioon kodanikuühiskonna ja rahvusvähemuste olukorra kohta Valgevenes, P7_TA-PROV(2010)0055

Euroopa Parlament (2010b) - European Parliament resolution of 17 June 2010 on EU policies in favour of human rights defenders, P7_TA-PROV(2010)0226

Forget the quiet life, it's time to get tough with Belarus, 13.01.2011. Saadaval:
<http://www.europeanvoice.com/article/imported/forget-the-quiet-life-it-s-time-to-get-tough-with-belarus/69907.aspx>

- Gaidelyte, R. (2011) „*The Link Between EU Sanctions and Repressions in Belarus*“. Saadaval: <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2010-24/Gaidelyte.pdf>
- Gromadzki, G. (2006) A Difficult Case: Belarus as a Part of the European Neighbourhood Policy. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, XV(2), 37-46
- Hadfield, A. (2006) Foreign Policy and Dyadic Identities: The Role of the CFSP. *Geopolitics* 11, 2006, p.676-700
- Hafner-Burton, E. M. (2009) *Forced to Be Good: Why Trade Agreements Boost Human Rights*. Cornell University Press
- Hansen, L. (2006) *Security in Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*. Routledge
- Hilson, C. (2007) Legitimacy and rights in the EU: question of identity. *Journal of European Public Policy* 14:4, p. 527-543.
- Hopf, T. (1999) *Social Construction of International Politics*. Moscow
- Kirjalik deklaratsioon ELi poolt Valgevene suhtes kehtestatavate majandussanktsioonide võimalike ohtude kohta, 0005/2007
- Lavenex, S., Wichmann, N. (2009) The External Governance of EU Internal Security. *European Integration* vol. 31 no. 1, p. 83-102
- Lerch, M., Schweltnus, G. (2006) Normative by nature? The role of coherence in justifying the EU's external human rights policy. *Journal of European Public Policy* 13:2, p. 304-321, Routledge
- Manners, I. J., Whitman, R. G. (1998) Towards identifying the international identity of the European union: A framework for analysis of the EU's network of relationships. *Journal of European Integration*, Volume 21:3 p. 231 – 249
- Meckel, M. A. (2006) „European foundation for democracy,“ Raamatus: Joerg Forbig, David R. Marples, Pavol Demeš (Hg.): *Prospects for Democracy in Belarus*. German Marshall Fund of the United States
- Milliken, J. (1999) The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods. *European Journal of International Relations*, Volume 5
- New opportunities opened up for Lithuanian and Belarusian people, saadaval: <http://www.lithuaniatribune.com/2010/10/20/new-opportunities-opened-up-for-lithuanian-and-belarusian-people/>
- Poland steps up criticism of Belarus human rights record, saadaval: <http://www.thenews.pl/international/?id=149746>
- Rojansky, M., Jarabik, B. Cracks in Belarus, confusion in the West 17.01.2011. Saadaval: <http://www.europeanvoice.com/article/2011/january/cracks-in-belarus-confusion-in-the-west/69947.aspx>
- Severin, A. 2005. Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Belarus. Saadaval: http://www.ciwr.org/documents_en/2005-03-18-severin-report-print.html
- Simmons, B. A. (2009) *Mobilizing for Human Rights: International Law in Domestic Politics*. Cambridge University Press
- Smith, M. (2003) The framing of European foreign and security policy: toward a post-modern policy framework? *Journal of European Public Policy* 10:4, p. 556-575
- Smith, M. E. (2004) Toward a theory of EU foreign policy-making: multi-level governance, domestic politics, and national adaptation to Europe's common foreign and security policy. *Journal of European Public Policy* 11:4, p. 740-758;

The Declaration on European Identity, Saadaval:

http://www.ena.lu/declaration_european_identity_copenhagen_14_december_1973-020002278.html

The News: Eurobond – Belarus Elections – 2011 Agenda, 16.12.2010. Saadaval:

<http://www.europarlv.europa.eu/en/player.aspx?pid=cce9e4ca-8d81-4c66-af0f-9e4e01259b00>

Torring, J., Howarth, D. (2005) *Discourse Theory in European Politics: Identity, Policy and Governance*. Palgrave Macmillan

Wæver, O., Hansen, L. (2002) *European Integration and National Identity: The Challenge of the Nordic States*. Routledge

Viilup, E (2011) „Araabia kevad ja Euroopa Liit“, *Diplomaatia*, nr 92

Williams, A. (2003) Mapping Human Rights, Reading the European Union. *European Law Journal*. Vol. 9 no.5, p. 659-676, UK

Williams, A. (2004) *EU Human Rights Policy: A Study in Irony*. Oxford University Press.